KOLORADOSKALBAGGEN

Koloradoskalbaggen (*Leptinotarsa decemlineata*) är för de flesta ett välkänt skadedjur i potatis. Den förekommer dock bara sporadiskt i vårt land. Skalbaggen är en dålig flygare, men vissa år (senast 1972 och 1983) då vind- och temperaturförhållanden är gynnsamma kan den komma hit i regelrätta invasioner via lufthavet från andra sidan Östersjön.

Koloradoskalbaggen tillhör gruppen karantänsskadegörare. Enligt svensk lag är man skyldig att anmäla alla misstänkta fynd till Jordbruksverkets Växtinspektion eller till Länsstyrelsens Lantbruksenhet.

Utbredning

Koloradoskalbaggen kommer ursprungligen från Nordamerika. Den rapporterades första gången 1811 från mellersta USA, där den fanns sparsamt spridd i torra områden på vilda arter inom familjen Solanaceae. Först när potatis började odlas i dessa områden skedde en kraftig uppförökning. I samband med första världskriget kom skalbaggen till Frankrike och därifrån har den spritt sig österut på europeiska kontinenten och även till Asien.

I vårt närområde är koloradoskalbaggen allmänt förekommande i Polen och Tyskland. Den förekommer i de baltiska staterna och i området kring S:t Petersburg, men har ej etablerat sig i de nordiska länderna. Inom EG betraktas koloradoskalbaggen inte längre som karantänsskadegörare utom inom vissa skyddade zoner.

Skada

Både larver och fullbildade skalbaggar äter glupskt av potatisblasten. Larverna åstadkommer dock de största skadorna, som blir avsevärda vid riklig förekomst. Angripna potatisplantor blir totalskadade, då larverna ej lämnar plantan förrän den är helt kaläten.

Kaläten potatisplanta med larver och fullbildade koloradoskalbaggar.

Äggläggande koloradoskalbagge.

Larven är röd och starkt välvd.

Pupporna påträffas i marken.

Utseende

Den fullbildade skalbaggen är starkt välvd och ca 1 centimeter lång, alltså något större än en nyckelpiga. Täckvingarna är gula och har vardera fem längsgående svarta strimmor. Halsskölden är gulbrun med ett antal svarta fläckar.

De orangefärgade, 1,5 millimeter långa äggen, läggs i samlingar om 20 - 30 stycken på potatisbladens undersida. En hona kan lägga upp till 2000 ägg under en säsong. Äggen kan lätt förväxlas med nyckelpigans, som är gula och något mindre.

Larverna har en karakteristisk färgteckning. De är tomatröda i de yngsta stadierna och ljusare orange i de äldre, med två längsgående rader av svarta prickar på vardera sidan. Huvud, halsköld och ben är svarta. De har en tydligt ansvälld bakkropp och får därigenom ett välvt utseende. Nykläckta larver är ca 2 millimeter långa och larver i det sista stadiet ca 12 millimeter.

Larverna förpuppas i marken. Den orangefärgade puppan finner man i kupan på 10 till 20 centimeters djup. Hur djupt de ligger är beroende av markfuktigheten. Nyckelpigepuppor, vilka ibland förväxlas med puppor av koloradoskalbagge, påträffas inte i marken utan sitter fast på växten.

Levnadssätt

Koloradoskalbaggen övervintrar som fullbildad i marken. Övervintringsförsök gjorda 1972 - 74 i Sydsverige visar en överlevnadsgrad mellan 25 och 80%. Bästa övervintringen erhölls på torra sandjordar. Kyla med måttlig tjäle klarar koloradoskalbaggen relativt bra, men hög markfuktighet är ett större hot mot överlevnaden.

I månadsskiftet maj - juni gräver skalbaggarna sig fram från sin vintervila. De första kryper fram då 68 daggrader C över 10,5°C har uppnåtts. Då koloradoskalbaggarna ej flyger vid temperaturer under 25 °C dröjer det ofta innan de uppsöker potatisfälten. Milda vintrar med rikligt av överliggare gynnar skalbaggens näringsgnag och den kan då stanna kvar en längre tid på övervintringsplatsen.

Förutom på potatis kan larvutveckling ske på vissa andra arter i familjen Solanaceae, t.ex. besksöta, nattskatta, bolmört och, bland kulturväxterna, även aubergin och tomat.

Antalet generationer under en vegetationsperiod är mycket temperaturberoende. I kallare områden kan generationscykeln inte fullbordas och skalbaggen kan därmed inte etablera sig permanent. Vid normal väderlek i södra Sverige kan dock en fullständig generationscykel genomföras och koloradoskalbaggen har därmed troligen möjlighet att etablera sig i vårt land.

Bekämpning

Vid konstaterat angrepp låter Statens Jordbruksverk utfärda de bekämpningsföreskrifter som är nödvändiga för att utrota koloradoskalbaggarna i odlingen.

Litteratur

Johansson, K. 1973. Koloradoskalbaggen. Utseende. Levnadssätt. Invasionen 1972. Bekämpningen. *Växtskyddsnotiser 37:1*, 2 - 8.

Johansson, K. 1975. Övervintringsförsök med koloradoskalbagge vintern 1973 - 74. *Växtskyddsnotiser 39:3*, 63 - 65.

May, M.L. & Ahmad, S. 1983. The colorado potato beetle and its host plants. I: Ahmad, S. (Ed.) *Herbivorous insects. Host-seeking behaviour and mechanisms*. 176 - 178.

Mörner, J. 1986. *Coloradoskalbaggen*. Faktablad om växtskydd 37 L, SLU.

Wiktelius, S. 1983. Invasion av koloradoskalbaggen sommaren 1983. *Ent. Tidskr. 106*, 49 - 52.

Text

Ulf Gripwall
Statens Jordbruksverk
Växtinspektionen i Malmö
Frihamnsallén
211 20 MALMÖ
Tel. 040 - 707 90

Foto

SLU Info

Reviderad december 1993

Faktablad om växtskydd utges inom områdena Jordbruk och Trädgård

Faktabladen kan beställas som årsabonnemang, komplett serie eller enstaka exemplar.

Eftertryck av denna publikation är förbjudet enligt lag. Den som vill mångfaldiga något av innehållet måste först få tillstånd från SLU Info/ Växter - Växtskydd. Tel 018-67 23 48.

ISSN 1100-5025

© Sveriges lantbruksuniversitet

Ansvarig utgivare: Maj-Lis Pettersson

Redaktör: Jordbruk: Eva Sandnes Ronquist
Trädgård: Maj-Lis Pettersson

Distribution: Sveriges lantbruksuniversitet
SLU Info/Försäljning
Box 7075
750 07 Uppsala

Tel. 018-67 11 20